Dílo: Edison (V. Nezval)

Předmět: ČJ – rozbory děl

Přidal(a): chaos_klarka, TerkaCZ

Vítězslav Nezval (1900-1958)

- (26. 5. 1900 – 6. 4. 1958)
- byl básník, prozaik, dramatik, esejista, scénárista, překladatel, autor literatury pro děti
- je také považován za Spoluzakladatele poetismu a vůdčí osobnost českého surrealismu
- roku 1922 vstoupil do Devětsilu (spolu s Karlem Teigem)
- postupně se stal politickým iniciátorem českého avantgardního hnutí
- roku 1924 vstoupil do KS
- hodně ho ovlivnily jeho cesty – do SSSR, Itálie, Francie a Řecka. Potkal se zde s mnoha surrealisty, pod jejichž vlivem založil Skupinu surrealistů (1934), kterou roku 1938 rozpustil
- po 2. světové válce byl velmi aktivní v KSČ a získal si řadu oficiálních poct a funkcí
- v této době jeho tvorba dosahuje úrovně budovatelské poezie
- po roce 1948 píše angažovanou poezii v duchu komunistické ideologie (poema Stalin a Velký orloj).

Další díla:

- Posedlost
- Valérie a týden divů
- Jak vejce vejci
- Nový figaro apod.

Literárně historický kontext

- Vítěslav Nezval tvořil **v době poetismu**
- byl též jedním z jeho hlavních propagátorů spolu s Karlem Teigem
- mezi hlavní znaky poetismu patří: princip asociace, podpora fantazie, optimistický pohled na svět, odstraněná interpunkce, apolitičnost
- autoři se nechávají inspirovat dílem G. Apollinaira
- vzniklo mnoho manifestů poetismu, např. Papoušek na motocyklu čili o řemesle (Vítěslav Nezval), Druhý Manifest Poetismu (Karel Teige, Vítěslav Nezval, 1928)
- v roce 1922 vstoupil Nezval do Devětsilu. Sdružení Devětsil bylo volným sdružením avantgardních umělců. Vzniklo v roce 1920. Zpočátku společenství propagovalo proletářskou poezii, od r.1924 převážně poetismus.

Další autoři tohoto období:

- Josef Hora
- Jindřich Hořejší
- Jaroslav Seifert
- Jiří Wolker

Rozbor díla: Edison

Základní charakteristika

- **Literární forma:** poezie
- **Literární druh:** Lyricko-epická báseň
- **Literární žánr:** básnická skladba (dlouhá poema)
- **První vydání:** 1928
- **Rozsah:** pět částí (zpěvů), několikasetveršová báseň
- **Určeno:** čtenářům moderní poezie, studentům, zájemcům o český poetismus a avantgardu
- **Literární směr:** poetismus, česká avantgarda
- **Zařazení:** jedno z vrcholných děl meziválečné poezie, součást tvorby kolem Devětsilu

Téma

- Smysl lidského života, práce a génia v moderním světě.
- Zápas o poznání, existenciální úzkost, absurdita, smrt, radost i malost každodennosti.
- Civilizace, pokrok, technika a jejich vztah ke štěstí člověka.
- Osamocení a touha po smyslu ve velkoměstě.
- Moderní člověk v obklopení technickými zázraky i hrozbami.
- Edison jako symbol tvůrčí síly a odvahy.

Hlavní myšlenka

- Skutečná hodnota lidského života spočívá v tvořivé práci navzdory prázdnotě a úzkosti moderní doby.
- Edison (symbol vynálezce a moderního Prométhea) překonává strach a zmar tím, že tvoří, experimentuje a věří v pokrok.
- Básník ztotožňuje lidskou existenci s neustálým úsilím, vzdorem vůči smrti a hledáním krásy v jakékoli podobě.
- Život je naplněn střety mezi smutkem/existenciální úzkostí a radostí z odvahy, vynálezu a lásky.
- I drobné každodenní skutky, fantazie a sny mohou být epochálními vynálezy (poetismus).

Motivy

- Edison, žárovka, laboratoř, experiment, elektřina, město, noc, světla, stíny, hazard, sebevrah.
- Dětské hry, vědecké knihy, dětství, osamocení, sny.
- Noc, mlha, svítilny, kavárny, hazardní hráči, mosty.
- Práce, únava, prach, pocity strachu, úzkosti, žal.
- Zázraky techniky – rychlovlaky, telegraf, elektrická lampa.
- Zklamání, přátelství, genialita, hledání řádu ve světě chaosu.
- Únavová melancholie a malá/velká vítězství lidského ducha.

Námět

- Námět básnické skladby Edison od Vítězslava Nezvala je život, osobnost a dílo vynálezce Thomase Alvy Edisona, které autor používá jako inspiraci pro oslavné promýšlení lidského tvůrčího génia, odvahy a práce v moderní civilizaci. Básník se nechává inspirovat nejen Edisonavým životním příběhem a jeho vynálezy (zejména vynález žárovky), ale také obecně moderními technickými objevy, městským životem a kontrastem mezi tvořivostí a životní únavou, jak je možné je pozorovat v pulzující Praze i světe pokroku.
- Jako konkrétní předmět inspirace sloužily Nezvalovi Edisonovy životopisné osudy, fascinace technickým pokrokem 20. let, zážitky z noční Prahy a vlastní existenciální krize spojená s hledáním smyslu tvorby v moderní době.

Kompozice a struktura díla

- **Kompozice:** Rámcová; 5 zpěvů – úvodní existenciální krize, meditace o minulosti a dětství, obrazy Edisona a jeho dětství/dospívání, střídání reality a snu
- **Stavba:** monotematický proud, asociativní řetězení obrazů, reminiscencí, kalendářních momentů, exkurzů do Edisona i civilizačních metafor
- **Verš:** převážně volný, bohatě variovaný rytmus, místy pravidelné refrény
- **Refrény:** opakování veršů „bylo tu však něco těžkého, co drtí smutek, stesk a úzkost z života i smrti“, „bylo v tom však něco krásného, co drtí odvaha a radost z života i smrti“

Vypravěč

- **Typ:** subjektivní lyrické „já“ (Nezval) – básník, flâneur, komentující svět i vlastní stíny; ich-forma i er-forma
- **Účast na ději:** vypravěč prochází Prahou a v mysli i slovech se ztotožňuje s Edisonem, rozmlouvá se stíny, sám se sebou a s Edwardem Edisonem
- **Úhel pohledu:** introspektivní, asociativní, proniká mezi realitu a snovou projekci
- **Stylizace:** střídá patos i ironii, hravost (poetismus), úzkost i velkolepou chválu lidské tvořivosti

Jazyk a styl

- **Slovní zásoba:** bohatá civilistická i poetická slova; neologismy, přirovnání, vědecké i hovorové výrazy
- **Syntax:** volný verš, variace délek, časté refrény, paralelismus, gradace
- **Figury a tropy:**
  - **Metafora:** „Bylo tu však něco těžkého, co drtí smutek“
  - **Personifikace:** noc, stín, smutek, stesk
  - **Apostrofa:** „Edisone!“
  - **Refrén:** pravidelné opakování charakteristických slok
  - **Paralelismus:** výstavba vět „bylo tu však něco…“, „bylo v tom však něco…“
  - **Přirovnání:** „naše životy jsou strmé jako vrak“, „noc se chvěla jako prérie“
  - **Aluze:** odkazy na vědce, básníky, civilizaci, staré časy

Charakteristika postav

- **Edison:** hlavní „hrdina“ – nejen konkrétní vynálezce, ale symbol lidské tvořivosti, vytrvalosti, odvahy, člověk-hrdina moderní doby
- **Lyrický subjekt (básník):** komentátor, člověk hledající smysl, občas spojenec, občas pozorovatel, často i „antihrdina“
- **Ostatní postavy:** společnost anonymních lidí (hazardní hráč, matka, přátelé, děti, milenci, kavárník, osamělec); spíš symboly stavů, než psychologicky propracované postavy
- **Stíny:** motiv vnitřních démonů, úzkostí, marnosti, které člověk (jako Edison) překonává

Časoprostor

- **Čas:** proudící současnost 20. let, retrospektivy do minulosti (dětství, vývoj vědy), asociativní přesuny v historických obdobích
- **Prostor:** hlavně Praha/velká města (noční město, kavárny, mosty, nádraží), zároveň univerzální město civilizace, laboratoř, svět práce a vynálezů, dětství, fantazie, sny
- **Symbolický prostor:** moderní civilizace, laboratoř i duše básníka, smutné herny, noční

mosty, svět reflektorů i stínů

Obsah díla

Poema *Edison* je proud asociací a obrazů, v níž Nezval prochází noční Prahou a (ve svých úvahách, snech i vzpomínkách) se setkává se svými stíny, úzkostmi a otázkami smyslu života ve století technických zázraků i civilizačních hrozeb. Středobodem je postava Edisona, jejíž dětství a životní osudy jsou zhuštěny do symbolu boje s únavou, smutkem a smrtelností skrze vynalézání, tvořivost, odvahu a práci.

V jednotlivých částech se střídá obraz nočního města (hazardní hráči, sebevrah na mostě), putování minulosti i vlastními vzpomínkami (dětství, školní pokusy, životní sny), obrazy Edisona, jeho laboratoře, objevů i nezdarů. Mezi zážitky Edisona a básníka se rozvíjí paralela: oba překonávají opakovanou úzkost, krachy a stesk tvůrčí činností. Báseň ústí v optimistické poselství: odvaha a trvalé hledání jsou polem, na němž lze vytrvat proti smrti i beznaději.

Děj dle zpěvů

- ***První zpěv*** – Básník se prochází nočním městem a potkává „sebevraha“. Nejspíše se jedná o jeho stín, jež mizí poté, co se rozsvítí světlo. V týden starých novinách nachází článek o nejnovějším vynálezu Edisona.
- ***Druhý zpěv*** – Vypráví o životě Edisona, jeho mládí, vyzdvihává moment, kde v roce 1862 Edison zachránil dvouletého Jimmieho před přejetím vlakem. Také si básník zavzpomíná na své mládí.
- **Třetí zpěv** – Vypráví o Edisonových vynálezech a obdivuje techniku a pokrok světa. Edisona si váží básník jako člověka, který dosáhl mnohého hlavně díky tvrdé práci.
- **Čtvrtý zpěv** – Básník uvažuje nad smyslem života, poukazuje na další „geniální“ jedince, kteří byli schopni jako jediní z tisíců dokázali objevit nové věci, či jako jediní pod stejnými podmínkami jako mnozí další udělali něco „jedinečného“.
- **Pátý zpěv** – Básník dochází k uvědomění, že si celou dobu povídal sám se sebou (se svým stínem). Přechází k balkonu a pozoruje noční Prahu a stíny pouličních nevěstek, stíny aut porážející pěší, stíny bezdomovců atd. Postupně se loučí.

Analýza textu 2

> *„jako akrobat jenž přešel po lanu*
>
> *jako matka která porodila dítě*
>
> *jako rybář který vytáh plné sítě*
>
> *jako milenec po sladké rozkoši*
>
> *jako z bitev kráčející zbrojnoši*
>
> *jako země v poslední den vinobraní*
>
> *jako hvězda která hasne za svítání*
>
> *jako člověk náhle ztrativší svůj stín*
>
> *jako Bůh jenž stvořil růži noc a blín*
>
> *jako Bůh jenž touží stvořit nová slova*
>
> *jako Bůh jenž musí tvořit vždycky znova“*

Jazyk a styl:

- **Jazyk:** hovorový/nespisovný
- **Postavy:**

    - **Básník** – postava vypravěče, vstupuje do děje svými úvahami
    - **Edison** – americký technik a podnikatel, symbol pokroku
- **Přirovnání** (jako milenec po sladké rozkoši, jako z bitev kráčející zbrojnoši)
- **Zvukomalby** (Sázíš! Tiskneš! Válka! Srážky! Eroze!)
- **Metafora** (vzduch byl vlhký, údery hvězdné artilerie)
- **Epiteton** (ženy v šatě z pavích per, půlnoc smrti)
- **Hyperbola** (padal do hlubin)
- **Rým sdružený**
- **Inspirace Pásmem**
- **Bez interpunkce** (až na pár vykřičníků a jeden otazník)

Analýza textu 2

Dvě po sobě jdoucí sloky (úvodní část):

> *„Náše životy jsou truchlivé jak pelyněk*
> *Jednou k večeru šel z herny mladý hráč*
> *venku snilo nad monstrancemi barů*
> *vzduch byl vlhk nebo chýlilo se k jaru*
> *avšak noc se chvěla jako prérie pod děry hvězdné artilerie*
> *které naslouchali u politých stolů pijáci nad sklenicemi alkoholu*
> *polonahé ženy v šatech z pávích per melancholikové jako v podvečer*
> *Bylo tu však něco těžkého co drtí smutek stesk a úzkost z života i smrti…“*
>
> *„Vracel jsem se domů přes most Legií*
> *zpívaje si v duchu malou árií opilých světel nočních barek na Vltavě*
> *z hradanského domu bilo dvanáct právě půlnoc smrti hvězda mého obzoru*
> *v této vlahé noci z konce únoru*
> *Bylo tu však něco těžkého co drtí smutek stesk a úzkost z života i smrti…“*

Tropy a figury:

- **Metafora:** „noc se chvěla jako prérie pod děry hvězdné artilerie“
- **Přirovnání:** „naše životy jsou truchlivé jak pelyněk“
- **Personifikace:** noc, hvězdy, smutek
- **Refrén:** opakující se verš s „bylo tu však něco těžkého…“
- **Epizeuxis:** zdůrazňování opakem ve dvou slokách („co drtí smutek stesk a úzkost z života i smrti“)

Vlastní zhodnocení

Edison je jedno z vrcholných děl českého poetismu a Nezvalova tvorby – jeho síla je v neotřelé obraznosti, civilní zvukomalbě i univerzálním odkazu. Nezval bravurně propojil svět technických objevů s básnickým snem, odvahu se smutkem, konkrétní detaily s existenciální naléhavostí. Báseň hloubkou, ironií, formální hravostí i moderním tématem zůstává jedním ze základních textů, které formovaly český pohled na civilizaci a vlastní možnost (ne)smyslu práce, snu a poezie v „noční civilizaci“. Text je důkazem, že poezie a pokrok, realita i fantazie, odvaha i melancholie nejsou protiklady, ale dvě strany života moderního člověka.